

Idala i Dalskog

Idala i Dalskog var från början en handelsträdgård, senare pensionat. Namnet betyder Idegransdalen och är ett relativt nytt namn som tillkommit på 1800-talet. Det har troligen ingen lokal förankring eller föregångare, och det ett Idala på många ställen i Sverige.

Innan idala

Innan handelsträdgården grundades fanns i princip inget på platsen.

Pehr Sieurin hade odlat upp Idala, som tidigare var sank och oländig. I äldre tider bodde där en man, som kallades "Vallbrytar-Daniel" med sin familj. En vallbrytare var en som bröt upp ny mark för odling. Man fällde träden, drog upp stubbarna med en stubbrytare och sedan hackade man upp torven med en flåhacka.

Daniel Olsson var född i Rölanda 1823. Han hade fru och fem barn. Troligen bodde Daniel i en stuga som låg ungefär där Lilla Idala ligger idag, nuvarande adress Bergavägen 15, men nära vägen.

Daniel med familj flyttar till Brålanda 1879.

Idala grundas

Pehr Sieurin, född 1836 i Göteborgs domkyrkoförsamling, grundade handelsträdgården. Pehrs fru Ida, född Melin 1837 i Göteborg, berättar i Bäckebooken om att familjen först bodde på Regineberg. Ida var släkt med ägarna av Baldersnäs som också ägde Regineberg så Pehr fick erbjudande om att arrendera egendomen.

Pehr arrenderar Regineberg 1864 – 1880.

Men i slutet av 1870-talet vill Baldersnäs bara arrendera ut gården år (antalet år har fallit bort i Bäckebooken) i taget, för de ville sälja den.

Pehr Sieurin flyttar redan 1880 från Regineberg till Örgryte i Göteborg och blir disponent på konstgödsselfabriken Ceres på Gårda i Göteborg, fabriken låg där Ellysepalatset ligger idag.

Men då hade Pehr Sieurin redan köpt en del av Idala.

1878 inköpte Pehr en del av Prästbol som blir början till Idala. 1880 köper Pehr också en del av Berga.

Troligen byggs det stora huset på Idala av Pehr Sieurin när han köpt egendomen, runt 1879. Det ska finnas en datummärkt inmurad bit räls i källartaket på huset.

Ida berättar i Bäckebooken att torv till bränsle togs upp, det var sankt och på Geologiska kartan från 1870 är området markerat som torvmosse.

Ida berättar också det fanns kalk i berget, det så kallade Kalkberget, och på 1880-talet såldes därav till Ceres-fabriken i Göteborg där Per var disponent. Det fanns också lera på Idala varav slogs sågspånstegel, som såldes till banan, till inre murar. En liten bostad sattes upp till tegelslagaren Johannes, berättar Ida.

Kan det vara stugan med nuvarande adress Prästbol 1? Den ska på 1930-talet ha byggts på med en våning till nuvarande storlek.

Nedanför Prästbol 1 fanns det åtminstone fram till 1960-talet två små dammar.

Kanske var det där de hämtade leran.

Det fanns två typer av sågspånstegel, bränt som blev en lättare typ av tegel för husbygge och obränt sågspånstegel. Jag tror att det var obränt i det här fallet.

Tegelslagaren Johannes hette Johannes Andersson, född 1839 i Bäcke. Han hade fru och tio barn.

Familjen flyttar 1893 till Högebo som arbetare.

Efter Johannes flyttar statkarlen Axel Stig, född 1861 i Torp, in med hustru och fem barn. De flyttar år 1900 till Bäcke. Ytterligare en statare följer efter, som flyttar 1903.

1890 köper Pehr en del av Halängen, ett skogsskifte vid Kåket. Han eller hans son Per Gambetta köper fler fastigheter i Dalskog, som inte gränsar till Idala. Bland annat ägde de en del av Högebo.

Förutom skogsskiftet sträckte sig Idalas marker från skogen i söder och upp ungefär till väg 166 i norr, enligt Ida Sieurin gick de ända upp till vad när jag var barn kallades gamle landsvägen, den som går förbi Korinteretjärnet. I öster sträckte ägorna sig till den lilla vägen fram till järnvägen och i väster fram till och med den så kallade Parken, den numera förvildade bokskogen.

Enligt Kroppefjällsboken hade handelsträdgården sin blomstringstid på 1890-talet. Järnvägsstationerna hade trädgårdar som var mönsteranläggningar och troligen sålde Idala mycket dit. Det verkar vara Pehrs bror Carl, född 1820 i Göteborg, som sköter trädgårdsmästeriet på plats.

Pehrs yngre son Per Gambetta verkar ha skött handelsträdgården åt sin far ett par år i början på 1890-talet och köper den lite senare. I en biografi berättas att Per Gambetta under denna tid var disponent för AB Bred Mosse Bäckefors och hade egen såg på Idala. På Idala föddes makarnas båda barn, Bertil och Märta.

Enligt Häradsekonomiska kartan från början av 1890-talet finns förutom stora Idala med trädgård på båda sidor av järnvägen, Lilla Idala, Trångberget och torpet med nuvarande adress Prästbol 1.

Som kuriosa kan nämnas att när jag var barn kallade vi alltid kirskaål för Idalaogräs. Pehr eller PG Sieurin ska ha infört kirskaålen som svinfoder på Idala.

Sonen Per Gambetta tar över

1894 köper Per Gambetta Idala av sina föräldrar. Då ingår alla delarna, både de i Prästbol, Berga och Halängen.

Pehr Gambetta Sieurin. föddes 1871 i Regineberg, Bäcke

Det finns en biografi på

<http://www.molins.nu/Disgen/000/0000/745.htm>

Ett litet sammandrag är att Per Gambetta gick i trädgårdslära innan han flyttade till Idala.

Han skötte sedan faderns handelsträdgårdar på Idala i Dalskog och ingick då äktenskap med Hildegard Lundbom från Rubbestad i Ödeborg socken. För övrigt syster till Hjalmar Lundbohm. Han var LKAB:s förste disponent i Kiruna och anses vara den som skapade staden Kiruna.

Per Gambetta flyttar till Idala som trädgårdselev 1890 men tar sedan över Idala. Hans farbror Carl flyttar bort 1892, den anställde trädgårdsmästaren flyttar 1893, Per Gambetta gifter sig 1894.

Per Gambetta har bokhållare, "fröken" och piga.

Också anställd på Idala är Carl Otto Gedda som är bokhållare och sedan arrendator, han flyttar 1905.

På ett gammalt vykort ser man tydligt en stor byggnad på ängen nedanför Prästbol 1, troligen är det ladugården som hörde till Idala.

Avstyckning

1902 styckas Trångberget av till Aron Alm, far till Paul Alm. För hade det legat en stuga på den platsen länge, den är utmärkt på kartan över laga skifte 1847.

Per Gambetta säljer Idala

Per Gambetta och hans familj flyttar 1906.

I biografien ser man att Per Gambetta med familj därefter hade en ganska kringflackande tillvaro och till exempel bodde de en period i USA.

Samma år 1906 säljer Pehr Gambetta till Anders Johan Kjellberg Prästbol 1:6 och 1:11, Berga 1:5, och skogsskiftet Halängen 1:23, det vill säga hela Idala som Pehr Gambetta köpt av sina föräldrar.

Näste ägare är bonde

Anders Johan Kjellberg, Idala, har varit i Nordamerika 1901–1906 och antagligen skaffat kapital att köpa Idala. Han flyttar in 1906, och gifter sig 1908.

Till skillnad från sin företrädare på Idala är han nog ingen högreståndsperson utan en vanlig bonde. Kjellberg driver jordbruket, enligt lokalundersökningen 1916 har han en arbetshäst, två unghästar, ett föl, fem kor, två får och 26 höns.

Villa Idala hyrs ut

Troligen bor Kjellberg i Lilla Idala, det styckas av först senare. Samtidigt hyr han ut "Villa Idala" till kreaturshandlaren Johan August Mattsson, född i Järbo 1851, hans fru Sofia, född i Dalskog 1851, och deras sju barn.

Frågan är om någon annan hyr stora Idala innan Mattssons, det finns ett glapp på några år. Riktigt när familjen Mattsson bosätter sig på "Villa Idala" är oklart, men enligt en tidningsnotis de bor där 1913. Min gissning är att i samband med att AJ Kjellberg säljer Idala flyttar familjen Mattsson till Lilla Idala. 1926 är alla barnen sedan länge utflugna och Johan August och Sofia flyttar till Korsgården.

AJ Kjellberg säljer och flyttar

Anders Johan Kjellberg flyttar till Ör 1917.

Samma år, 1917, säljer han Idala till Frans Gustafsson 1917, Prästbol 1:6 o 1:11, Berga 1:5 och Halängen 1:23.

Stora Idala blir pensionat

Redan tidigt drivs en pensionatsrörelse på Idala. Enligt en tidningsnotis i Provinstidningen Dalsland 1933-02-08 drev Frans Gustafsson troligen pensionat från cirka 1917 till cirka 1927.

SVENSKA DAGBLADET 1925-03-14

Avstyckningar och försäljningar

Samtidigt blir det lite mer rotation på avstyckningar och försäljningar.

1923 styckar Frans Gustafsson och hans hustru av Bergavägen 15, Lilla Idala (Lill-Adels) Prästbol 1:23 från 1:11 och säljer till Johan Andersson och hans hustru Hanna Andersson.

1927 säljer Frans Gustafsson Idala till Carl Johan Andersson.

1933 styckar CJ Andersson av Prästbol 1:23 från 1:11, målaren KV Russberg köper. Troligen var det Helge Jonssons, Bergavägen 11.

CJ Andersson säljer 1935 Prästbol 1:6 o 1:11, (samt Halängen 1:23) till Edvin Carlsson

På samma sida står en rad avstyckningar

Från 1:11 utbrutit 1:46 – Emils, Bergavägen 13

Från 1:6 utbrutit 1:48 köpt av Henrik Larsson 1936, Prästbol 1.

Från 1:6 utbrutit 1:52, tomt som ligger omedelbart öster om huset Idala. (Den ägdes av Artur Johansson 1941.)

1936 styckas själva huset Berga 1:13 av och säljs till Anna Maria Olsson, född Ludvigsdotter 1880. Hon drev järnvägshotellet i Bäckefors och omnämns i en tidningsnotis som "restauratrisen Anna Maria Olsson i Bäckefors". Hon var åtminstone en del av perioden skriven i Trollhättan

Det verkar sannolikt att hon köpte Idala för driva pensionat där. Kanske hade pensionatet varit igång hela tiden från 1917.

Enligt en tidningsannons är pensionatet igång 1938. Men frågan är om och hur länge Anna Maria Olsson drivet pensionatet själv. Enligt fastighetsbladen äger Idala, Berga 1:13, till 1944, men enligt mantalslängden för 1941 ska advokaten Artur Johansson äga 1:13 då. Är det tänkbart att fastighetsbeteckningen ändrats någon gång?

1937 säljer Edvin Carlsson skogsskiftet Halängen 1:23 till Albin Ek som 1940 säljer avstyckningen 1:29 till advokaten Artur Johansson. Måste vara Kåket, kanske fanns huset kvar då.

Artur Johansson äger 1941 också Prästbol 1:52 och Berga 1:18.

Idag bildar Prästbol 1:56 och Berga 1:18 en fyrkant på andra sidan vägen. De hör fortfarande till det stora huset på Idala.

Pensionatet drivs då av Artur Johanssons mor Anna Johansson, född 1872. Hon flyttar till Dalskog 1937.

Gamla fru Johansson som vi i vår familj kallade henne, drev kanske pensionatet från när hon flyttade till Dalskog 1937. Hon var sedan 1920 änka efter ångbåtsbefälhavare Johan August Johansson, född 1864. De var från Kila i Värmland och hade sonen, eo hovrättsassessor Arthur Johansson, i Dalskog kallad "Advokaten" eller "Klotjohan". Han var alkoholiserad och dog 1946.

Det var ett ståtligt pensionat med en fin trädgårdsanläggning, det kan man se på gamla vykort, Herrgårdspensionat kallades det.

Min mamma, Olles fru Ingeborg, hjälpte som ung flicka till på pensionatet. Det var troligen hennes första arbete så borde det ha varit i början av andra halvan av 30-talet, kanske 1936.

Resten av Idala är ett jordbruk

1944 brukar Einar Harling hela Idala, Berga 1:5, Prästbol 1:6 och 1:11 och Halängen 1.23.

Hur mycket han äger och hur mycket han arrenderar framgår inte.

Dessutom brukar han Berga 1:14, markstycket som idrottsföreningen ägde bredvid Paul Alms, tomten Prästbol 1:52 som ska ha ägts av Arthur Johansson.

Vidare Emils tomt Prästbol 1:46, samt torpen Högebo, Prästekasa och Stockholm under Blekan.

Einar Harling köpte 1943 Berga 1:5 som ligger väster om Idala-huset. Han byggde det lilla huset som ligger alldeles vid järnvägen och där bodde han med frun Ellen och fem barn. Utefter vägen låg en ladugård som var i drift på 1960-talet men som så småningom långsamt rasade samman.

Det stora huset Idala Berga 1:13 passerar ett antal ägare som inte verkar driva pensionatet.

Pensionatet drivs vidare

Någon gång under 1940-talet tog Gunnar Persson, född 1897 i Falköping, från Göteborg, över pensionatet och drev det vidare.

Jag talat med dottern Ulla Gunnarsson, född 1932, per telefon. Enligt henne flyttade de till Idala 1943, enligt andra uppgifter bör det ha varit 1947, vilket också står i församlingsboken. Gunnar var duktig på att laga mat, berättar hon. Då var pensionatet i full gång och hade förutom pensionatsgäster också tillställningar som 50-årskalas och föreningsstämmor.

Gunnar Person med ett av sina barn.

Innan familjen Persson kom till Idala hade Gunnar varit handelsresande för nysilverfabriken Aurora samt Pellerins margarinfabrik. Han ska ha haft kvar en del silverpjäser som han sålde till handlaren Knut Johansson i Dalskogs samhälle, som ju köpt upp både det ena och det andra.

Min pappa Olle kom väl ihåg Gunnar Persson, när han och mamma gifte sig 1948 hade de kalaset på Idala och det var Gunnar Persson som hade pensionatet då.

Även sådana som inte bodde på pensionatet åt där. Ulla kommer ihåg stamkunder som kom och åt varje dag, Lisa i kiosken (hon arbetade i Lantz kiosk), också kallad Lisa på Stommen (hon växte upp på soldattorpet nära Idala), och Kalle på Kullen, som då förestod konsumbutiken.

Ulla gick aldrig i skola i Dalskog men berättade att hon konfirmerades i Dalskog. Hon blev inte långvarig i Dalskog, hon flyttade till sin syster i Göteborg redan 1948. Från en släkting till henne har jag hört att Ulla aldrig trivdes på Idala utan gav sig av, när hon sålt bröd till butiken i Dalskog tog hon pengarna och köpte tågbiljett och rymde till systemen Kersti i Göteborg.

Från Ingrid "på Broa" har jag också hört att Gunnar Persson lagade väldigt god mat. Cirka 1949 flyttade han till Dals Rostock och hade matservering en tid i Gula Villan, där hembygdsföreningen har café nu. Han var änkeman och bodde där med sina barn.

Därefter blev han annonssäljare för Nya Wermlandstidningen.

Huvudsakligen bageri

I slutet på 1940-talet tog en man över Idala som enligt pappa i huvudsak drev bageri där, men pappa tror att han även i mindre utsträckning drev pensionat. Affären i Dalskog sålde hans bröd. Det var nog han som gjorde Idalaskorporna.

Torsten Lindblom har berättat att de brukade dansa på Idala runt 1950.

Lars Claesson har berättat på Facebook.

"Där spelade jag pingis i början på 50-talet. En familj Andreasson med barnen Leif o Berit hade servering och bageri."

Han hette Sven (Gustaf Rune) Andreasson, född 1919. Titel/Yrke Pensionatsinnehavare. Sven och hans hustru Astrid ägde Idala från 1949 till 1957.

Folke Lundgren, inte bördig från Dalskog, köper det 1957, och ägde under tiden det var AMS-förläggning. Sedan passerade ett par ägare innan Gerd Storme köper det 1971.

AMS-förläggning

Pensionatsverksamheten tycks ha ebbat ut under början av 1950-talet och den sista organiserade verksamheten på Idala var AMS-förläggning när vägen mot Bäckefors byggdes, den var klar 1962. AMS-arbetarna var alkoholister och på förläggningen fanns bland annat kurator och kocka.

Efter det stod Idala i huvudsak tomt, även om kanske delar hyrdes ut under perioder. Jag kommer ihåg att Maj Harling bodde i en utbyggnad mot vägen, den har nu rasat in.

Runt 1970 köpte fru Storme från Göteborg Idala. Gerd Ingrid Storme, född 1924, bosatt i Västra Frölunda, hade varit sommargäst i Gunnersbyn i Dalskog några år. Hon hade hundar och det sägs att hon drev någon slags kennel på Idala några år på 70-talet. Troligen var det bara på somrarna hon bodde där.

Därefter stod Idala tomt och förföll i många år. Fru Storme sålde Idala 2011 till Ulf Lundberg i Trollhättan berättade att han skulle renovera huset. 2014 sålde han till Ida och Andreas Stålvall som fortsatt renoveringen.

Toppen att det här ståtliga gamla huset fått ett nytt liv!

Per-Olof Eliasson